

De veiling van een Japanse lakki

Een huisbar van zeven miljoen

PIJBES, WIM - DIRECTEUR RIJKSMUSEUM

reconstructie Het Rijksmuseum presenteert deze week een belangrijke aanwinst. Hoe de grote lakkist die de VOC uit Japan haalde na 355 jaar terugkeerde in Amsterdam.

door Mischa Cohen

In de grote zaal van Château de Cheverny hing zondagochtend 9 juni een opgewonden sfeer. Het kasteel bij de Loire, dat model stond voor kapitein Haddocks kasteel Molensloot in *Kuifje*, was het decor van een uitzonderlijke veiling. Een rijtje medewerkers van veilinghuis Rouillac zat klaar, telefoons tegen hun oor, in verbinding met twaalf bidders in het buitenland. Zo had Taco Dibbits, directeur collecties van het Rijksmuseum, Juliette aan de lijn. Hij wachtte op de aankondiging van lot 80, aangekondigd als 'de grote kist van kardinaal Mazarin'. Dibbits was vastbesloten dat bijzondere stuk voor het net heropende Rijksmuseum in de wacht te slepen. Maar hij was niet de enige: van Qatar tot New York, van New Haven tot Japan en van Münster tot Londen wilden directeurs lot 80 voor hun museum laten afhame- ren. De veilingmeesters, maître Philippe Rouillac en zijn zoon Aymeric, liepen nerveus heen en weer terwijl de stampvolle zaal de kist bewonderde die in hun blikveld was geplaatst. In die zaal ook de 'live'-bidders. En dan waren er nog de gebruikelijke veilingbezoekers van ge- vorderde leeftijd, op zoek naar handel of be- nieuwd naar de biedingen.

Borrel voor de moeite

Françoise Loridan-Joubert en Marcel Joubert zaten ook in de zaal. Hun vader kwam vroeger graag op de veilingen van maître Rouillac. 'We hadden beeldjes en antieke spullen in huis die vader daar had gekocht,' zegt Françoise. 'Zo wist ik van het bestaan van het veilinghuis. Toen we een expert zochten om de antieke Hol- landse klok te taxeren, die mijn moeder had geërfd, klopten we dus aan bij Rouillac.' Hun

Detail voorkant, De paleistuin in de vroege ochtend na de herfststorm, uit het *Het verhaal van Genji*

CAROLA VAN NIEK, RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

De kist was op een paar barsten en kringen van sherry- en cognacflessen na vrijwel onbeschadigd

vader was zes jaar geleden overleden, hun moeder was opgenomen in een huis voor Alzheimerpatiënten. Het was tijd om het onbewoonde huis van hun ouders in het Loiredal te verkopen, besloten de vijftigers Françoise en Marcel. En dus ook de inboedel, waaronder de oude klok, die vast wel wat waard was. Aymeric Rouillac, met zijn vader Philippe eigenaar van veilinghuis Rouillac: 'De familie Joubert belde ons, ze hadden het ouderlijk huis verkocht en overwogen een *garage sale* te houden om de spullen te verkopen. Maar ze hadden een fraaie klok die misschien wel iets zou zijn voor op de veiling. Dus stapte mijn vader in zijn auto en ging op huisbezoek.' De oude rot Philippe Rouillac hoefde maar een blik op de klok te werpen om te zien dat hij niet meer in originele staat was. 'Hij wilde hem best voor ons veilen,' zegt Françoise. 'Maar hij zei: verwacht er niet te veel van.' Ze moesten even slikken, hun moeder was best trots geweest op het erstuk van haar

Nederlandse familie, vertelt Françoise. Ze boden maître Rouillac een borrel aan voor de moeite. Sorry, antwoordde die, een volgende keer graag, ik drink niet als ik aan het werk ben. Maar de Jouberts drongen aan en gingen de veilingmeester voor naar de eetkamer. Daar openden ze het deksel van een forse kist van zo'n anderhalve meter lang, waarvan ze wisten dat hun ouders er hun flessen cognac, calvados en sherry in hadden opgeborgen.

'Wat een prachtig ding,' zei Philippe Rouillac. 'Ik ben geen kenner, maar volgens mij is dit een topstuk.' Hij besloot: die kist neem ik mee terug naar het veilinghuis, vóór er een kunsthandelaar mee vandoor gaat op die *garage sale*. 'Stel dat iemand had gezegd: ik geef vijfduizend voor de klok en het dubbele voor de kist,' zegt Rouillac. 'Dan waren de eigenaars er wat blij mee geweest. Ik voelde gewoon dat die lakkist veel meer waard was.' Dus laadde hij naast de Hollandse klok ook de Japanse kist in zijn auto. 'De klok bleek bij nadere inspectie inderdaad niet oké,' zegt zijn zoon. 'Dat we hem toch op de veiling hebben gebracht, was vooral een gebaar naar de familie. Voor hen was de klok een belangrijker familiestuk dan de huisbar.'

Françoise en haar broer hadden zonder veel hartzeer afscheid genomen van de kist. Het was een ding waar thuis altijd voorzichtig mee werd omgegaan, maar waarover ze weinig wisten. 'Mijn ouders hebben elkaar in Azië ontmoet, mijn vader werkte voor Shell,' zegt Françoise. 'We hebben over de wereld gezworven. Eind ja-

ren zestig keerden we terug naar Europa, naar Londen.' Daar huurden de Jouberts een appartement van het echtpaar Zaniewski, Poolse emigranten die onroerend goed hadden gekocht om gemeubileerd te verhuren; de inrichting schaften ze aan op veilingen. 'Het waren ontwikkelde mensen met een goede smaak. Toen mijn ouders van plan waren te verhuizen, vroeg mijn vader of hij de kist mocht kopen. Mevrouw Zaniewski antwoordde: neem maar mee, je mag hem hebben. Mijn vader stond erop om te betalen en hij kocht de kist voor een vriendenprijsje. Niemand kende de werkelijke waarde van de kist, we vonden hem gewoon mooi.'

De kist ging mee toen haar ouders voor werk verhuisden van Londen naar Den Haag en weer terug naar Londen, en daarna naar Frankrijk waar ze zich na hun pensionering vestigden. 'Mijn vader heeft wel eens geprobeerd om de klok en de kist te verzekeren,' zegt Françoise. 'Maar dat mislukte. Hij zei: het is me te ingewikkeld, ze stellen te veel vragen waar ik het antwoord niet op weet. Bovendien zal er niemand mee vandoor gaan. Dus is de kist altijd onverzekerd met mijn ouders meegereisd.'

Steenrijke eerste minister

Op hun kantoor in Tours bewonderden vader en zoon Rouillac hun vondst. Een subliem kunstwerk, daar waren ze het over eens, maar

'Mijn vader zal nooit meer een sherry afslaan'

ook Philippe als ervaren taxateur wist niet wat de kist waard was en waar hij precies vandaan kwam. Aymeric Rouillac (33), die na studies rechten en politicologie en een begin van een carrière bij oliereus Total een carrièreswitch had gemaakt en als veilingmeester was togetreden tot het bedrijf van zijn vader, begon met een onderzoek. 'Ik vond al snel een Japanse lakkist in het Victoria and Albert Museum die leek op de onze,' vertelt hij. 'Ik heb in veel bibliotheken gezocht en concludeerde dat het hier moest gaan om een kist uit een groep van twaalf lakkisten en -kistjes die door de VOC in de zeventiende eeuw uit Japan naar Nederland werden gebracht en waarvan er twee werden doorverkocht aan kardinaal Mazarin.'

Mazarin, de steenrijke eerste minister van het Frankrijk van Lodewijk XIV en een van de grootste kunstverzamelaars van zijn tijd, liet zijn twee kisten in 1658 uit Amsterdam naar Parijs verschepen. Het kleinere exemplaar bevindt zich sinds vele jaren in het Victoria and Albert Museum. Van de grootste kist uit Mazarins bijzondere collectie was alleen een zwart-witfoto uit 1916 bekend, de kist zelf was in het bezit geweest van verschillende Engelse verzamelaars, maar hij was sinds de Tweede Wereldoorlog niet meer gezien. Experts waren er decennialang naar op zoek geweest, maar waren ervan overtuigd dat hij verloren was gegaan tijdens bombardementen op Londen.

'Dat hij nu was opgedoken op het Franse plateland en gewoon bij ons op kantoor stond, was echt sensationeel,' zegt Rouillac junior. 'Mijn vader heeft gezworen dat hij nooit meer een glas sherry zal afslaan.'

Toen de catalogustekst van Aymeric online was gezet, werd duidelijk hoe wereldwijd de belangstelling was. Het Metropolitan in New York bleek geïnteresseerd, het rijke Peabody Essex Museum in Salem, Massachusetts, maar ook het Getty in Los Angeles en het Japanse Kyushu museum. Het was nu alleen nog de vraag wat de openingsprijs moest worden op de veiling. Er was geen precedent, de Rouillacs

bepaalden het bedrag ten slotte op 200.000 euro – ze hoopten dat de musea daar royaal overheen zouden gaan.

De grootste

Taco Dibbits (45) van het Rijksmuseum wachtte in zijn buitenhuis aan de Waal ongeduldig op het moment dat hij telefonisch kon gaan bieden: 'Je wilt liever niet zelf aanwezig zijn op de veiling, daarmee verraad je je interesse aan de concurrentie.' Hij hoorde de andere lotnummers voorbijkomen, allemaal niet interessant, maar maître Rouillac nam zijn tijd. Dibbits dacht terug aan het moment dat zijn staf hem had verteld dat er nu iets op de markt was dat het museum absoluut moest kopen.

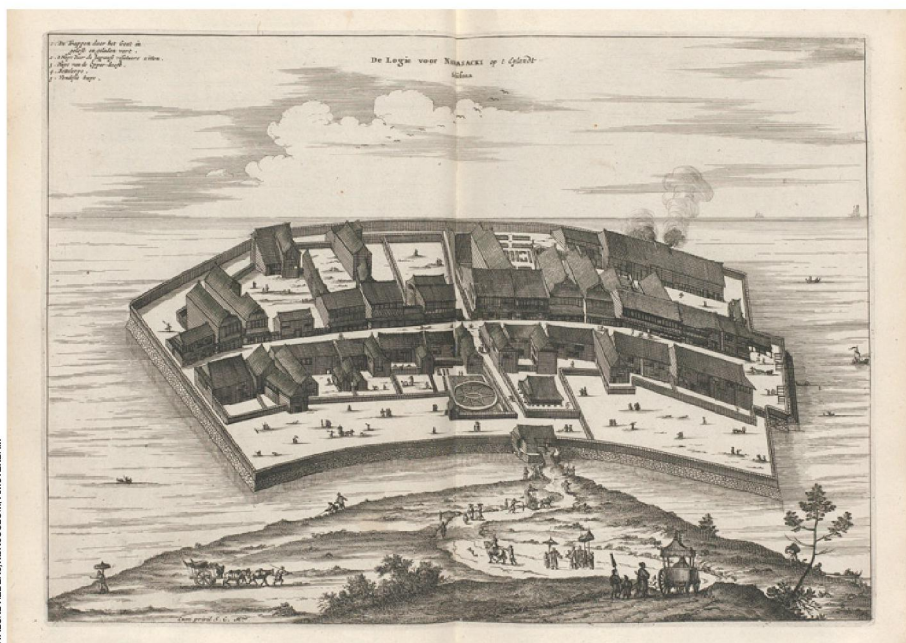
'Conservator exportkunst Jan van Campen, meubelexpert Reinier Baarsen en Menno Fitski, gespecialiseerd in Oost-Aziatische kunst, waren alle drie heel erg enthousiast. De achttien conservatoren beeldende kunst waren het met ze eens en de conservatoren geschiedenis ook. Het aankoopbudget van het Rijksmuseum is beperkt, twee ton per jaar, dus als je iets kostbaars koopt, loop je daarna vaak iets anders moois mis. Conservatoren hebben hun eigen vakgebied en concurreren met elkaar. Maar van deze lakkist vond iedereen: die moeten we hebben.' Toen hij eind mei op de opening was van de Biënnale in Venetië, merkte Dibbits dat de museumwereld het niet alleen over de gevangenskisten van Ai Wei Wei had, maar ook over de grote kist van Mazarin.

Japans lakwerk, *urushi*, was in de zeventiende eeuw gewild en kostbaar en de VOC, lang de enige Europese handelspartner van Japan, kocht alleen het allerbeste. De VOC bracht het lakwerk naar Nederland en vanuit hier werd het in heel Europa verkocht. In de tweede helft van de zeventiende eeuw slaagde de VOC er niet meer in om lakwerk van de hoogste kwaliteit te bestellen, maar rond 1640 kon men de hand leggen op een serie uitzonderlijke lakkisten, later bijgenaamd 'the fine group'. François Caron, 'opperhoofd' van de VOC in Japan, plaatste waarschijnlijk de bestelling in de beste lakwerk ateliers van Kyoto. Op 15 oktober 1643 vertrok het schip De Orangienboom met aan boord de vier grote lakkisten en acht kleinere kistjes. In Amsterdam kwamen ze in de pakhuizen van de VOC terecht, tot kardinaal Mazarin in 1658 zijn gezant de opdracht gaf er twee naar Frankrijk te halen. Daarvan staat er nu een in het Victoria and Albert Museum en de ander werd geveild in Cheverny. De kist op de veiling was op een paar barsten en kringen van sherry- en cognac flessen na vrijwel onbeschadigd. Bovendien is het de grootste van de 'fine group'. 'Grootte is in de kunst niet altijd belangrijk,' zegt Dibbits. 'Maar bij dit soort objecten telt het wel. In het

RUEDES ARCHIVES/HH

Rechts: Mazarin (1602-1661), ooit eigenaar van de lakkist. Onder: VOC-handelspost Deshima

STAAKSE REBES/RIJKSMUSEUM, AMSTERDAM

Rijksmuseum moet zo'n kist op zaal kunnen concurreren met andere geniale kunstwerken.'

Verbijsterd

Maitre Philippe Rouillac begon eindelijk aan zijn aankondiging van lot 80. Hij wees op twee portretten van kardinaal Mazarin en Lodewijk XIV en bracht het unieke van de kist nog eens onder de aandacht. Philippe en zijn zoon boden de lakkist zonder voorbehoud aan, wat betekende dat hij zou weggaan voor twee ton als de veiling zou blijven steken bij dat openingsbedrag. Dat was een risico, maar er waren aanwijzingen dat de opbrengst veel hoger zou uitvallen. Een Parijse kunsthandelaar had al vóór de veiling anderhalf miljoen euro geboden, uit de VS kwam een bod van drie miljoen. De Rouillacs hoopten op een opbrengst boven die drie miljoen en hadden dat ook aan Taco Dibbits laten weten.

Aan dat soort bedragen dachten de Jouberts niet toen ze de avond voor de veiling met vrienden aten in een restaurant in de buurt van Château de Cheverny. Ze waren al verbijsterd geweest toen ze begrepen dat de huisbar van hun ouders misschien wel honderdduizenden euro's waard was. 'Mijn broer zei: welke limiet zullen we morgen stellen?' vertelt Françoise. 'Moeten we ingrijpen als er niet boven een bepaald bedrag geboden wordt? En welk bedrag moet dat dan zijn? We handelden tenslotte nog steeds uit naam van onze moeder, al had zij daar geen weet meer van. We kwamen er niet echt uit, maar we vonden eigenlijk dat een half miljoen het minimum moest zijn.'

Meer dan vijf miljoen

Voor hij overstapte naar het Rijksmuseum was Taco Dibbits zes jaar lang directeur geweest bij Veilinghuis Christie's in Londen; hij kende de spanning van een veiling als geen ander. Toch was een telefonisch miljoenenbod ook voor hem geen dagelijks werk. Zodra het Rijksmuseum had besloten tot aankoop was hij begonnen met het verzamelen van zo veel mogelijk geld. Toen hij zijn aankoopvoorstel had voorgelegd aan directeur Wim Pijbes en aan de financiële man Erik van Ginkel, hadden die aanvankelijk gezegd: mooi plan, ontzettend belangrijk kunstwerk, maar we hebben net het schilderij *De Ontdekking van Amerika* van Jan Mostaert gekocht, dus helaas: het geld is op. Terwijl Dibbits van zijn conservatoren had begrepen dat hij misschien wel meer dan vijf miljoen nodig zou hebben, meer dan vijftientig maal het jaarlijkse aankoopbudget van het Rijksmuseum. En hij wist ook dat het nu of nooit was – iets vergelijkbaars zou niet meer op de markt komen. 'En sowieso is in de tien jaar dat ik in het museum werk een object van zo'n groot belang voor

Americ Rouillac en de kist van Mazarin voor Château de Cheverny

kunst én geschiedenis niet voorbijgekomen, nou ja, behalve dan misschien *De burgemeester van Delft* van Jan Steen.'

Conservator Oost-Aziatische kunst Menno Fitski (46) was een van degenen die erop aandrongen om op de lakkist te bieden. 'De compositie is fantastisch op elk niveau, als je er tien meter vanaf staat maar ook als je inzoomt, het blijft perfect gedetailleerd.' Aan de kist kun je volgens Fitski het niveau zien van de kunst die Amsterdam in de Gouden Eeuw importeerde: het is lakwerk van zeer hoge kwaliteit. De kist is beschilderd met de maki-e-techniek, vertelt hij, waarbij met goudkorrels en goudpoeder is gestrooid in de natte lak, om een versiering tegen de zwarte achtergrond te maken. 'Het is ontzettend nauwkeurig werk, als je één foutje maakt, kun je helemaal opnieuw beginnen. Hier is gewerkt met verschillende tinten goudpoeder, dat heel dicht is gestrooid. Elke kimono heeft een eigen, minutieus versierd patroon en de dauwdruppels op de herfstplanten zijn met ingelegde zilveren bolletjes weergegeven. Het is onwaarschijnlijk goed gedaan.'

Als Japanoloog is Fitski behalve over de kwaliteit van het lakwerk enthousiast over het verhaal dat op de kist is afgebeeld, het hoofdstuk 'De herfststorm' uit *Het verhaal van prins Genji*, de eerste roman uit de wereldliteratuur, zo'n duizend jaar geleden geschreven door Murasaki Shikibu, schrijfster en hofdame aan het keizerlijk hof. 'Voor de opdrachtgever was vooral belangrijk dat de kist er exotisch uitzag, rijk versierd met veel goud. Maar het is ook kunst. De makers hebben de sfeer uit dat hoofdstuk van *Genji*, de onwezenlijke stilte aan het Japanse hof de ochtend na een nachtelijke storm, echt heel subtiel verbeeld.'

Nog één klapper

Het Rijksmuseum heeft een voordeel ten opzichte van Amerikaanse musea: snelheid van

handelen. De Amerikanen werven het geld voor aankopen bij particulieren en zijn vaak te laat om snel te kunnen toeslaan op een veiling. Ook de meeste aankopen van het Rijksmuseum worden uit particuliere fondsen betaald, maar door de nauwe samenwerking met die fondsen kan snel worden geschakeld. BankGiroLoterij, een vaste sponsor, zegde meteen de eerste miljoenen toe. Toen belde Taco Dibbits met voorzitter Gerhard Greidanus van het fonds van de Jaffé-Pierson Stichting. 'Ik zei: Gerhard, het is misschien een onbeleefde vraag, jullie hebben ons altijd geweldig gesteund met het rendement van jullie fondskapitaal. Nu komt er iets aan dat zo belangrijk is, dat je nog één klapper moet maken en dit kopen.'

Greidanus luisterde, overlegde met zijn bestuur en belde al snel terug. 'Heel bijzonder,' zegt Dibbits. 'Het fonds had besloten zichzelf op te heffen en het hele kapitaal in de kist te steken: 2,6 miljoen.' Veel geld, maar er was méér nodig en Dibbits had nog maar een week tot de veiling. Directeur Wim Pijbes belde Martijn Sanders, voorzitter van de Vereniging Rembrandt. Die besloot na overleg om bij te springen, buiten vergadering, omdat er zo weinig tijd was. 'Dat gaf een extra boost,' zegt Dibbits. 'Met nog wat sprokkelen kwamen we aan 5,6 miljoen – en daar komt dan nog 25 procent opgeld bij.'

De man in het roze overhemd knikte bij 5,4 miljoen euro

Te hoog ingezet?

Nadat in Château de Cheverny maître Philippe Rouillac de geschiedenis van de kist van Mazarin nog eens uitgebreid uit de doeken had gedaan, waarschuwde veilingmedewerkster Juliette Taco Dibbits dat het nu echt ging beginnen. Broer en zus Joubert, midden in de zaal, keken vol spanning toe. De twijfel was er wel een beetje in geslopen toen ze merkten dat voor de antieke Hollandse klok van hun moeder niet eens de bescheiden vraagprijs werd geboden: de klok moest worden teruggetrokken uit de veiling. Hadden vader en zoon Rouillac ook voor de Japanse kist niet te hoog ingezet? Maar toen lot 80 eenmaal werd geveild, volgden de biedingen elkaar razendsnel op. Aymeric Rouillac: 'In no time zaten we aan de twee miljoen, toen drie miljoen.' Een man met een opvallend roze hemd helemaal achter in de zaal ging vanaf vier miljoen duidelijk aan de leiding. Met een nauwelijks merkbaar knikje overtrof hij telkens met twee ton de biedingen uit de zaal en per telefoon. Het werd 4,8 miljoen, 5 miljoen – luid applaus van de zaal – en toen kwam het moment dat de man in het roze overhemd knikte bij 5,4 miljoen.

'Ik wilde de prijs niet opdrijven,' zegt Taco Dibbits, 'dus ik begon pas op het allerlaatst te bieden. Ik hoorde dat 5,4 miljoen was geboden, dus daar ging ik: 5,6, bam, meteen mijn limiet. Het duurde een tijdje, ik hoorde de veilingmeester vissen naar een hoger bod. En toen begreep ik dat het niet genoeg zou zijn: in de zaal bood iemand 5,8 miljoen.'

Aymeric Rouillac had van tevoren met iedereen gesproken die belangstelling had voor de kist. Maar de man in het felgekleurde hemd die zo aan het opbieden was, kende hij niet. 'Ik verkocht zo'n belangrijk stuk liever aan iemand die ik wél kende, van wie ik bovendien wist dat hij het ook echt kon betalen.' Vader en zoon Rouillac besloten tijd te rekken om het Rijksmuseum nog een kans te geven – en om zo de opbrengst te verhogen. Juliette zei tegen Taco Dibbits: 'Je bent overtroefd, maar je krijgt nog heel even de tijd.'

Het Rijksmuseum zou nu 6 miljoen moeten bieden en dat geld had Dibbits niet. 'Maar ik wist: als ik niet nog één poging doe, houd ik daar altijd spijt van.' Hij belde op zijn vaste telefoon naar directeur Wim Pijbes: 'Wim, als we ons bod niet verhogen, verdwijnt de kist voorgoed naar Japan of naar Amerika.' Pijbes antwoordde dat er nog drie ton ruimte was, alweer dankzij de Vereniging Rembrandt. In Cheverny stond Philippe Rouillac al klaar om af te hameren op 5,8 miljoen, toen Dibbits aan

veilingmedewerkster Juliette doorgaf: '5,9 geboden'. 'Ik was er bijna zeker van dat ik het niet ging redden. Mijn tegenstander wist doordat ik het bod brak en maar 1 ton omhoog ging, dat ik aan mijn plafond zat. Maar het bleef stil aan de andere kant van de lijn.'

In de kasteelzaal schudde de man met het roze hemd zijn hoofd en verdween even later door de zijingang. Toen hamerde Philippe Rouillac lot 80 af: de kist van Mazarin was voor het Rijksmuseum. De zaal applaudisseerde en maître Philippe kuste ontroerd en trots zijn zoon. Thuis in Heerewaarden aan de Waal slaakte Taco Dibbits een oerkreet en ging toen meteen het goede nieuws rondbellen: voor € 7.311.000 inclusief opgeld kwam de Japanse lakkist terug naar Amsterdam.

Beduusd

Terwijl de veilingzaal leeg liep, bleven Françoise Loridan-Joubert en haar broer Marcel nog een tijdje beduusd op hun stoel zitten. Het moest even tot ze doordringen dat hun zieke moeder en de rest van de familie in één klap een kleine zes miljoen rijker waren. 'Mijn broer en ik hadden nooit verwacht dat de kist zo veel zou opbrengen,' zegt Françoise. 'We voelden ons alsof we in een film terecht waren gekomen.' Vanaf het moment dat ze hadden begrepen dat de kist een kostbaar bezit was, wisten ze ook dat ze hem niet wilden houden. 'Je bent plotseling de schatbewaarder van iets uitzonderlijks. Ik ben maar een gewoon meisje, mijn broer is een gewone jongen. Wij hebben geen grote huizen en we leiden niet het soort leven waarin dat soort kostbaarheden passen.' De kist van Mazarin, die puur toevallig in het leven van de Jouberts was gekomen, verliet de familie onder de best denkbare omstandigheden, zegt Françoise. 'De kist is net zoals mijn ouders verbonden met de Franse, de Nederlandse en de koloniale geschiedenis. Dat hij in Amsterdam is terechtgekomen en niet in Qatar of de Verenigde Staten, en dan ook nog in het Rijksmuseum waar mijn ouders zo graag kwamen, was voor ons een teken uit de hemel.' ■

De Japanse lakkist is vanaf donderdag 12 december permanent te zien in het Rijksmuseum, Amsterdam.

De namen van de verkopers van de lakkist zijn op hun verzoek gefingeerd.

'Het verhaal van Genji' is in de vertaling van Jos Vos in twee delen en met een nawoord van Cees Nooteboom verschenen bij Athenaeum – Polak & Van Gennep, 1518 pagina's, € 75,-.

De geïllustreerde, genummerde luxe-editie is vanaf 19 december tijdelijk te koop voor € 350,-, later € 395,-